

MAD

Uden mad og drikke dur helten ikke. Det gør etnografer og antropologer for den sags skyld heller ikke. Men ud over at vi behøver mad for at leve, er mad også et righoldigt og yndet emne for faglige diskussioner, fordi mad er så centralt et fænomen i menneskers sociale og kulturelle liv. Måltider og det at dele mad med andre er fundamentale ritualer i etableringen og opretholdelsen af menneskelige fællesskaber og identiteter. Enhver etnograf på feltarbejde må forholde sig til regler, normer, tabuer, og traditioner for, hvad man må spise lige netop dér, hvor feltarbejdet finder sted. Spørgsmålene om rækkefølgen af et måltids forskellige retter, hvem man må eller skal dele måltider med, og hvordan man spiser (med fingrene, pinde, kniv og gaffel), er nødvendige at sætte sig ind i. Senere hen er den slags viden et populært emne for etnografisk smalltalk og indgår ofte i den almindelige sociale konkurrence om, hvem der har spist de mest besynderlige dyr eller drukket de mest bizarre væsker uden at dø af det.

Mad er knyttet til forestillinger og ofte stærke følelser om kultur og identitet, om krop, køn og sundhed. Det er i den sammenhæng påfaldende, at mad spiller en afgørende rolle for to danske statsborgere, som i den seneste tid har opnået stor omtale internationalt. Den ene er restaurant Nomas grundlægger og chefkok, René Redzepi. Redzepi kom på forsiden af det amerikanske magasin Time og på bladets liste

over årets hundrede mest betydningsfulde mennesker i verden, fordi han med sin brug af lokale, vilde naturprodukter i sin madkunst står som eksponent for en ny kosmopolitisk og sofistikeret jæger-samler mad-kultur, det 'Ny nordiske Køkken'. Den symbolske og politiske værdi af den betegnelse afspejles i, at regeringens seneste undervisningspolitiske udspil har taget navnet 'Ny nordisk Skole'.

Den anden danske statsborger, som i dette forår er blevet internationalt kendt, er den sultestrejkende dansk-bahrainer Abdulhadi al-Khawaja. Al-Khawaja har i flere måneder i protest mod den livstidsdom, han fik for at opfordre til at indføre demokrati i Bahrain, nægtet at spise. Ved at bruge mad i sin politiske kamp mod regimet i Bahrain gør al-Khawaja sin udsultede svage krop til et våben mod det stærke regime, ligesom ikoner som Mahatma Gandhi og andre tidligere har gjort. Et enkelt menneskes bevidste fravalg af mad kan vække global opmærksomhed og medføre et enormt diplomatisk og politisk pres på regimet i et land.

Det er ikke kun sultestrejker, der vidner om, at mad og storpolitik og global magtbalance hænger sammen. Vi lever i en tid, hvor internationale handelsregler dagligt påvirker millioner af menneskers muligheder for at få tilstrækkelig og sund ernæring. Mad bliver i stigende grad industrialiseret, og øget kontrol og standardisering følger med produktionen.

Store supermarkeds kæder har i de senere år opnået større og større kontrol over produktionen af fødevarer rundt omkring i verden. Spørgsmål om fødevarer sikkerhed og -suverænitæt er derfor påtrængende på alle politiske niveauer, ikke mindst i verdens fattigste lande.

I mere udramatisk form er madpolitik og symbolværdien af mad også ofte en del af dagligdagen. Til børnehavens forældremøder kræver nogle forældre økologisk mad og nul sukker i børnehaven, mens andre går ind for mere frie tøjler. Blandt forbrugere mere generelt er der dem, der er til skrabææg, mælk fra glade køer, og svinekød uden medicinrester. Andre handler anderledes. Men skændes kan man om det meste, hvis man har lyst. Mad er på alles læber!

Dette nummer af Jordens Folk omhandler en række vidt forskellige sociale, politiske, og kulturelle betydninger af mad. I den første artikel fortæller den amerikanske antropolog Anna Tsing en poetisk og fascinerende historie om matsutake, en gruppe af spiselige svampe, som findes rundt om i verden. Tsings artikel kredser om lugten af matsutake, der finder vej til menneskers næsebor, enten som den mest sublim olfaktoriske sansning eller som en vederstyggelig stank. I artiklen kommer vi med Anna Tsing på svampejagt i Oregons skove og mange andre steder, hvor svampeplukkere med vidt forskellige livshistorier og måder at lugte på møder matsutake. Ligesom i

Marcel Prousts historie om Madeleine-kager er moderne med matsutake fulde af *temps perdu* – spor efter tabte tider. Skovbunden ulmer af nostalgi, af vished og uvisshed, af den slags kærlighed, som man kan blive skør af. Og midt i de net af kultur- og naturhistorie, som svampeplukkerne skaber og er en del af, finder Tsing en ny antropologisk fortælling om den løbende fremkomst af mangfoldighed.

I lighed med matsutake svampes lugt og smag er betydningen af sukker præget af en mangfoldighed af sociale og moralske praksisser og ideologiske tolkninger. Susanne Højlund og Lisa Koustrup beskriver i deres artikel om Sukkerdjævelen paradokset i, at sukker og den søde smag bliver dæmoniseret i danske børnefamilier og -institutioner samtidig med, at sukker indgår som en essentiel ingrediens i hyggeritualer ('fredagslik'), og når særlige begivenheder skal fejres. Forfatterne viser, at sukker ikke bare er sukker, og de undersøger, hvordan sukker bliver til kultur. I artiklen får vi udredt nogle af de globale perspektiver i sukkeret og den søde smags historie. Men vi får også et tankevækkende indblik i en gruppe danske skolebørns forståelse af sukker, som viser, at de tydeligt opfatter sukkerets dobbelte symbolik (til tider sød, til tider djævelsk) og de moralske dilemmaer, som denne dobbelthed nødvendigvis fører med sig.

Efter mødet med Sukkerdjævelen tager den næste forfatter, Inger Anneberg, os med ud i moderne danske landbrug for at vise os virkelighedens vilkår for dyr og mennesker i den industrielle produktion af mad. På baggrund af et feltarbejde i forskellige svineproducerende landbrug fortæller Anne-

berg om de livs- og produktionsvilkår, som ifølge gårdejerne er nødvendige for deres økonomiske overlevelse, men som samtidig har store menneskelige omkostninger og desuden medfører vigtige spørgsmål om forbrugermoral, dyreetik og -velfærd. Anneberg giver et slående billede af den symboliske krydsild, som moderne danske svineproducenter dagligt befinder sig i. På den ene side repræsenterer deres egen brancheorganisation landbruget med begreber som lys, renhed, virkelyst, og innovation i fortløbende imagekampagner for at skabe 'En ny Fortælling' om svineproduktion i Danmark. På den anden side står forbrugerorganisationer og massemediers fokus på det, der ligger i skyggen – den høje dødelighed blandt dyrene, sygdommene, det eskalerende medicinforbrug.

Mette Vaarst tager os med til Vest Uganda, hvor fødevarerikkerhed langt fra er en selvfølge. Begrebet fødevarerikkerhed forbindes ofte med globale problemstillinger og med produktion og tilgængelighed af mad, men fordelingen af mad helt ned på lokalt plan og familieplan er et aspekt af fødevarerikkerhed, som er mindst lige så vigtigt. Vaarst fortæller om et konkret NGO drevet projekt i det vestlige Uganda, som har haft til formål at øge fødevarerikkerheden for en gruppe mennesker dér. Projektet er inspireret af den ugandiske professor i psykologi, John Munene, som fastholder, at skønt mennesker ikke bærer ansvaret for at være født ind i fattigdom, så har enhver dog et ansvar for at komme ud af fattigdommen. Som menneske kan man træffe kloge eller mindre kloge beslutninger, og det handler ofte om, hvordan man

arbejder og samarbejder med andre mennesker. Vejen ud af fattigdom er ikke arbejde, men samarbejde. Med udgangspunkt i sin viden om lokale traditioner og magtrelationer i Uganda fortæller Mette Vaarst om de store udfordringer, men heldigvis også succesoplevelser, som opstår, når mennesker tager sagen i egne hænder og forsøger sig med nye former for samarbejde.

Det sidste bidrag – inden desserten – handler om kagebøger. Rikke E. Frederiksen spørger om der kan være et sammenfald mellem kagebøger og antropologi. Kan en kagebog være empiri? Og kan vi, som antropologer, gå omvendt til værks og bruge kagebøger som et medie til at repræsentere vores empiri og skitsere generelle tendenser indenfor et lands normer, historie og kultur? Forfatteren, som snart udsender en kagebog om Georgiske småretter, belyser i sin korte artikel forbindelsen mellem kagebøger og antropologi.

Ovenpå nummerets varierede intellektuelle delikatesser har vi valgt at bringe en forfriskende dessert, nemlig den norske antropolog Halvdan Haugsbakkens artikel om maskulinitet og fodbold på Malta. Haugsbakken fortæller veloplagt om fodboldkampe som autonome maskuline zoner, hvor mænd kan definere – og ikke mindst dramatisere – deres identitet. Mænd mødes gennem årene og lærer som spillere eller tilskuere at mestre ædle discipliner såsom udskældning og hån af modstandere, rivalisering og 'brøling'. På et dybere plan anskuer Haugsbakken fodboldkampe som arenaer for afprøvning af mandlig seksuel ideologi og moralitet. God læselyst! ■